PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC TẬP CHO SINH VIÊN TRONG DẠY HỌC KINH TẾ CHÍNH TRỊ MÁC-LÊNIN

LÊ THỊ HỒNG KHUYÊN
Trường Đại học Luật Hà Nội

Nhận bài ngày 22/02/2025. Sửa chữa xong 28/02/2025. Duyệt đăng 05/3/2025.

Abstract

Teaching towards competency development places learners at the center of the teaching process, focusing on the outcomes that students will achieve. By clarifying some issues related to learning competencies and based on the practical teaching of Marxist-Leninist political economy, this paper proposes several requirements for developing students learning competencies in the subject. In particular, each lecturer should enhance the use of active teaching methods and techniques, design practical and relevant teaching topics/content, and diversify exercises to create a learning environment that allows students to develop their competencies. This approach is essential in teaching Marxist-Leninist political economy today.

Keywords: *Teaching, political economy, Marxism-Leninism, learning competency, students.*

1. Đặt vấn đề

Theo yêu cầu đổi mới giáo dục hiện nay, dạy học môn Kinh tế chính trị Mác- Lênin phải hướng tới phát triển năng lực (PTNL) người học. Trong đó, giảng viên (GV) môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin luôn bám sát mục tiêu và đặc điểm dạy học môn học. Thực tế khối lượng kiến thức môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin nhiều nhưng thời lượng giảng dạy ít, vì vậy, GV chủ yếu tập trung vào việc truyền thụ kiến thức nên dạy học môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin phải hướng tới PTNL người học, nắm được sinh viên (SV) tiếp thu tri thức lý luận đó thế nào? Năng lực tư duy và hành vi kinh tế của SV trong nền kinh tế thị trường ra sao? Và để SV phát triển phẩm chất và năng lực của mình phụ thuộc nhiều vào vai trò của GV dạy học môn Kinh tế chính trị từ đổi mới phương pháp dạy học, thiết kế/xây dựng các nội dung dạy học và triển khai bài giảng phải phát huy tính chủ động, sáng tạo của người học. Vì vậy, bài viết đề xuất các yêu cầu PTNL học tập cho SV nhằm nâng cao chất lượng dạy học Kinh tế chính trị Mác-Lênin hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Cơ sở của việc phát triển năng lực học tập cho sinh viên trong dạy học môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin

2.1.1. Vài nét về phát triển năng lực học tập cho sinh viên

Khái niệm năng lực có nguồn gốc từ tiếng Latinh "competentia" có nghĩa là gặp gỡ. Theo tiếng Anh "competency" có nghĩa là năng lực, khả năng hoặc là thẩm quyền. Hiện nay, có nhiều diễn đạt khác nhau về bản chất của khái niệm năng lực, vì vậy, khái niệm năng lực cũng được hiểu theo nhiều nghĩa khác nhau do góc độ tiếp cận nghiên cứu. Cùng với sự phát triển của khoa học và công nghệ, năng lực cần có mỗi người thể hiện ở khả năng giải quyết các vấn đề trong những tình huống cụ thể, có sự sáng tạo. Phạm Thị Bình cho rằng, nghĩa thông dụng: "Năng lực được hiểu như sự thành thạo, khả năng thực hiện của cá nhân đối với một công việc" [1]. Theo Nguyễn Văn Cường, "Năng lực có thể hiểu là khả năng thực hiện có trách nhiệm và hiệu quả hành động, giải quyết các nhiệm vụ, vấn đề trong những tình

Email:lehongkhuyen2210@gmail.com

huống thay đổi thuộc các lĩnh vực nghề nghiệp, xã hội hay cá nhân trên cơ sở hiểu biết, kĩ năng, kĩ xảo và kinh nghiệm cũng như sự sẵn sàng hành động" [2, tr. 68].

Thực tiễn dạy học là một bộ phận của quá trình sư phạm tổng thể, là con đường quan trọng để thực hiện mục đích giáo dục toàn diện cho người học. Trần Thị Tuyết Oanh (2013) cho rằng, "Dạy học là quá trình tác động qua lại giữa người dạy và người học nhằm giúp cho người học lĩnh hội những tri thức khoa học, kĩ năng hoạt động nhận thức và thực tiễn, phát triển các năng lực hoạt động sáng tạo, trên cơ sở đó hình thành thế giới quan và các phẩm chất nhân cách của người học theo mục đích giáo dục" [3, tr. 22].

Dạy học theo hướng PTNL cho SV là mô hình tập trung vào việc phát triển tối đa khả năng của người học. Trong đó, năng lực là tổng hòa của ba yếu tố về kiến thức, kỹ năng, thái độ. Việc thiết kế hoạt động dạy và học có sự đan xen, đa dạng với mục đích giúp người học chứng minh khả năng, PTNL học tập thực sự của mình như năng lực hợp tác, năng lực giao tiếp, năng lực sử dụng thiết bị công nghệ, năng lực tính toán, năng lực làm việc nhóm, giải quyết vấn đề, năng lực tự học… từ đó SV tích cực, chủ động và nâng cao tinh thần tư học. Vì vậy, GV phải tích cực đổi mới phương pháp dạy học và tạo môi trường học mở, dân chủ, bình đẳng gắn với nguyên lý học phải đi đôi với hành, lí luận gắn với thực tiễn đời sống kinh tế - xã hội hiện nay. Từ đó, chuyển từ dạy tiếp cận nội dung sang tiếp cận năng lực của người học, GV là người định hướng, giữ vị trí quan trọng trong quá trình dạy học môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin.

2.1.2. Đặc điểm của dạy học môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin

Mục tiêu môn học cung cấp cho người học những tri thức cơ bản, cốt lõi của Kinh tế chính trị Mác-Lênin gắn với bối cảnh phát triển kinh tế của đất nước và thế giới hiện nay. GV phải đảm bảo tính hệ thống, khoa học, cập nhật tri thức mới, phát triển tư duy, năng lực, phẩm chất của người học, tính liên thông và giảm tải những nội dung mang tính kinh viện đối với SV. Trên cơ sở đó hình thành tư duy, kỹ năng phân tích, đánh giá và nhận diện bản chất của các quan hệ lợi ích kinh tế trong phát triển kinh tế - xã hội của đất nước và góp phần giúp SV xây dựng trách nhiệm xã hội; xây dựng lập trường, ý thức hệ tư tưởng chủ nghĩa Mác-Lênin cho người học.

Trong chương trình môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin có thể khái quát thành hai mảng kiến thức chính. Một là, những vấn đề kinh tế chính trị của chủ nghĩa Mác-Lênin về phương thức sản xuất tư bản chủ nghĩa và đây cũng chính là những nguyên lí cơ bản nhất về sự hình thành, phát triển nền kinh tế thị trường, cụ thể: 1) Vấn đề hàng hóa, thị trường và vai trò của các chủ thể trong nền kinh tế thị trường đó là những hiện tượng trên bề mặt của nền kinh tế. Vì vậy, những ai đang sống trong nền kinh tế hàng hóa, kinh tế thị trường nâng cao năng lực tư duy và vận dụng vào hoạt động kinh tế của bản thân, gia đình, doanh nghiệp; 2) Sản xuất giá trị thặng dư trong nền kinh tế thị trường cho người học thấy được nội dung, bản chất bên trong bề mặt của nền kinh tế, cách thức nhà tư bản sử dụng giá trị thặng dư thu được trong quá trình sản xuất và việc phân phối giá trị thặng dư thông qua quan hệ lợi ích của các chủ thể kinh tế; 3) Cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường nghiên cứu những nấc thang trong quá trình phát triển và điều chỉnh của chủ nghĩa tư bản về lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất để thích ứng với những biến động mới về kinh tế, chính trị thế giới từ đầu thế kỉ XX đến nay. Hai là, những vấn đề kinh tế chính trị trong thời kỳ quá độ lên CNXH ở Việt Nam đó là kinh tế thị trường, lợi ích kinh tế; công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập kinh tế quốc tế ở Việt Nam trong bối cảnh hiện nay.

Tựu chung, những kiến thức kinh tế chính trị Mác-Lênin cung cấp cho người học có ý nghĩa và giá trị thực tiễn sâu sắc. Song để SV có niềm tin vào kiến thức lí luận kinh tế chính trị Mác-Lênin, GV cần chú trọng đổi mới, lựa chọn phương pháp dạy học phù hợp, tổ chức dạy học theo hướng mở, đa dạng, gắn lí luận với thực tiễn, tạo cơ hội phát triển năng lực học tập cho SV trở thành nhu cầu, động lực tích cực trong quá trình học.

2.2. Một số yêu cầu phát triển năng lực học tập cho sinh viên trong dạy học môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin hiện nay

2.2.1. Lựa chọn chủ đề/nội dung bài học gắn với thực tiễn vấn đề kinh tế - xã hội, thiết thực đối với người học

Để PTNL học tập cho SV, GV chủ động thiết kế nội dung dạy học, lựa chọn các chủ đề học tập một cách thiết

thực, sống động, các vấn đề của bài học gắn với thực tiễn cuộc sống nhằm truyền tải những giá trị, ý nghĩa của việc học tập Lý luận kinh tế chính trị Mác-Lênin, tạo hứng thú, kích thích người học nảy sinh nhu cầu, động lực tích cực học tập. Việc thiết kế, lựa chọn các chủ đề dạy học mang tính thực tiễn cao cần bám sát vào vấn đề kinh tế - xã hội có tính thời sự, tính điển hình trong nền kinh tế thị trường hiện nay. Mặt khác, GV cần đưa ra các chủ đề mở, SV phát huy tối đa năng lực học tập từng cá nhân và của nhóm trong quá trình dạy học.

Khi SV làm việc theo nhóm, bộc lộ khả năng tự nghiên cứu, việc hợp tác làm việc nhóm có hiệu quả nhất và tìm ra cách thức giải quyết vấn đề, sự tranh luận và phản biện trong học tập giúp SV PTNL học tập như: Năng lực làm việc theo nhóm, năng lực giải quyết vấn đề, năng lực thuyết trình, năng lực sử dụng công nghệ... trong học tập Kinh tế chính trị Mác-Lênin. Vì vậy, chúng tôi gợi mở thiết kế/xây dựng một số chủ đề dạy học Kinh tế chính trị của chủ nghĩa Mác-Lênin ở trường đại học hiện nay như sau:

Giảng dạy vấn đề sản xuất giá trị thặng dư trong nền kinh tế thị trường, GV có thể thiết kế chủ đề: 1) Mô hình sản xuất tư bản: Nhà đầu tư kết hợp với người lao động làm thuê; 2) Xây dựng một dự án khởi nghiệp với số vốn 10 triệu VNĐ.

Giảng dạy vấn đề cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường, GV lựa chọn chủ đề gợi mở sau: 1) Đầu tư trực tiếp nước ngoài tại các khu công nghiệp ở Việt Nam hiện nay; 2) Vai trò của TNCs ở Việt Nam hiện nay; 3) Độc quyền nhà nước trong nền kinh tế thị trường ở Việt Nam hiện nay.

GV viện dẫn ví dụ thực tiễn khu vực kinh tế có vốn đầu tư nước ngoài tại Việt Nam như: Công ty trách nhiệm hữu hạn Gang thép Hưng Nghiệp Formosa Hà Tĩnh (FHS); Samsung Electronics đang là nhà đầu tư trực tiếp nước ngoài lớn nhất với các dự án lớn tại Bắc Ninh, Thái Nguyên và Thành phố Hồ Chí Minh, có 310 công ty Việt Nam hiện đang là các đối tác cùng với tổng vốn đầu tư lên đến 22,4 tỷ USD. Bởi các doanh nghiệp FDI tại một Việt Nam đều đóng góp vào ngân sách quốc gia tiền thuê đất đai, tiền thuế thu nhập doanh nghiệp cùng với gia tăng ứng dụng khoa học công nghệ hiện đại vào sản xuất, tạo việc làm cho người lao động, thúc đẩy chuyển dịch cơ cấu kinh tế cùng với tăng trưởng kinh tế trong nước.

Các chủ đề được thiết kế theo hướng nâng cao tính thực tiễn, giảm nội dung mang tính "hàn lâm", "lý luận suông" tăng tính thực tiễn, mang "hơi thở" của thời đại, gắn với sự vận động và phát triển của nền kinh tế - xã hội trong nước và thế giới, đặc biệt gắn với môi trường, địa bàn học tập tạo điều kiện thuận lợi cho SV thâm nhập thực tiễn và PTNL học tập, hiểu sâu sắc ý nghĩa thực tiễn học tập môn học.

2.2.2. Sử dụng phương pháp, kỹ thuật dạy học tích cực tạo môi trường học tập mở, đa dạng

Những định hướng căn bản trong đổi mới giáo dục và đào tạo hiện nay là dạy học theo định hướng PTNL cho người học. Năng lực của người học thể hiện trong việc thực hiện mục tiêu, nhiệm vụ học tập đáp ứng yêu cầu thực tiễn đặt ra và được hiện thực hóa qua năng lực hành động.

Sử dụng phương pháp dạy học tích cực gắn với môi trường học tập mở giúp SV chủ động học tập, tự tin đề xuất ý tưởng, bày tỏ quan điểm, được lập kế hoạch học tập để thực hiện nhiệm vụ học tập, tiếp cận những tri thức mới, những chất liệu thực tiễn về lĩnh vực kinh tế - xã hội của đất nước và thế giới. Do đó, để PTNL học tập của SV cần tăng cường sử dụng các phương pháp dạy học phù hợp với đặc thù môn Kinh tế chính trị Mác-Lênin như sau: 1) Phương pháp dự án tập trung PTNL: Năng lực hợp tác và tham gia các hoạt động xã hội; năng lực tìm kiếm và xử lý thông tin; năng lực phát hiện và giải quyết vấn đề; năng lực sử dụng thiết bị công nghệ; năng lực tìm kiếm, sử dụng giáo trình, tài liệu; 2) Phương pháp thuyết trình PTNL: Năng lực giải quyết vấn đề; năng lực sử dụng ngôn ngữ; năng lực thuyết trình ý tưởng sáng tạo; năng lực hợp tác làm việc nhóm; 3) Phương pháp tình huống thông qua các dạng bài tập giúp người học rèn năng lực tư duy tính toán; năng lực giải quyết vấn đề.

Việc sử dụng phương pháp dạy học theo hướng gợi mở nêu trên nhằm phát triển tối ưu năng lực học tập cho SV trong dạy học Kinh tế chính trị Mác-Lênin. SV có cơ hội học tập đa dạng, hiểu được ý nghĩa thực tiễn của môn học gắn với thực tiễn hoạt động sản xuất, kinh doanh hay tiêu dùng của các chủ thể khi tham gia vào nền kinh tế thị trường. Từ đó nâng cao năng lực tư duy kinh tế và điều chỉnh hành vi để mang lại lợi ích cho bản thân.

2.2.3. Tăng cường thiết kế bài tập/tình huống mở, có tính thực tiễn

Trong dạy học Kinh tế chính trị Mác-Lênin, bài tập/tình huống mở được sử dụng với mục đích khác nhau nhưng thường được sử dụng để PTNL tư duy lý luận kinh tế làm nổi bật đặc thù của môn học gắn với sự vận động, phát triển của kinh tế thị trường hiện nay.

GV cần thiết kế các dạng bài tập và có yêu cầu, nhiệm vụ cụ thể. Nhiệm vụ bắt buộc là SV phải nắm được chuẩn kiến thức, PTNL tư duy sáng tạo, từ đó vận dụng lí luận kinh tế chính trị vào hoạt động thực tiễn. Cụ thể, trong mỗi chương cần đảm bảo kiến thức lí luận cần nhớ và phần bài tập. Để xây dựng các nhiệm vụ học tập hiệu quả, có thể lựa chọn câu hỏi/tình huống/bài tập để đảm bảo chuẩn kiến thức trong giáo trình, có tính chất thời sự, tính cập nhật để hiểu đúng, hiểu sâu hơn kiến thức bài học, năng lực học tập phát triển tốt hơn.

Các dạng bài tập kinh tế chính trị đa dạng về nội dung và thực hiện nhiệm vụ trong bài tập dưới các dạng câu hỏi/tình huống/chủ đề hướng mở mang lại hiểu biết sâu sắc hơn cho người học.

- Bài tập bán trắc nghiệm, hãy cho biết các nhận định đưa ra đúng/sai và giải thích vì sao? Cụ thể: 1) Đối tượng nghiên cứu của kinh tế chính trị Mác-Lênin là mặt tự nhiên của lực lượng sản xuất?; 2) Hàng hóa là phạm trù kinh tế?; 3) Trong các chức năng của tiền tệ, thước đo giá trị là chức năng quan trọng nhất? Hãy cho biết nhận định trên đúng hay sai và giải thích.

- Bài tập tình huống mở gắn với thực tiễn có nhiều cách giải quyết khác nhau. SV làm bài tập nâng cao kĩ năng và năng lực tư duy kinh tế để xử lý tình huống.

GV đưa ra tình huống: Hiện nay, các khu công nghiệp ở nước ta, người lao động vẫn đình công, tranh chấp lao động. Hãy chỉ ra nguyên nhân và biện pháp giải quyết? Như Công ty TNHH Viet Glory ở Diễn Châu (Nghệ An), năm 2022 ngừng việc tập thể kéo dài 6 ngày của gần 5.000 công nhân.

- Bài tập toán với các dạng cơ bản như: Lượng giá trị hàng hóa, tiền tệ, giá trị thặng dư (m), tỷ suất giá trị thặng dư (m'), khối lượng giá trị thặng dư (M); chi phí sản xuất (k), lợi nhuận (P), tiền lương, lợi tức… SV muốn giải quyết bài tập phải hiểu kiến thức lý luận, ghi nhớ công thức tính, nâng cao năng lực tư duy lý luận, năng lực tính toán, giải quyết vấn đề, chủ động thực hiện các nhiệm vụ, yêu cầu hoạt động học tập đặt ra.

Khi làm các bài tập/tình huống/câu hỏi mở gắn với thực tiễn SV có cơ hội phát huy tối đa năng lực trong học tập Kinh tế chính trị Mác-Lênin. Vì thế, đối với hoạt động dạy học có sử dụng các bài tập toán kinh tế theo hướng đề cao tính thực tiễn, GV kết hợp sử dụng các phương pháp dạy học nêu vấn đề, phương pháp giảng giải, trực quan, phương pháp luyện tập, thực hành, phương pháp thảo luận… để tích cực hóa hoạt động nhận thức, đồng thời SV PTNL học tập, chủ động chiếm lĩnh môn học.

2.2.4. Khuyến khích sự sáng tạo của sinh viên thông qua sản phẩm học tập

Khi dạy học Kinh tế chính trị lấy SV làm trung tâm sẽ tạo ra môi trường học tập mà ở đó SV thể hiện sự sáng tạo và năng lực bản thân qua sản phẩm học tập. GV giao cho SV nhiệm vụ học tập theo chủ đề hay học theo dự án và mục tiêu học tập cần đạt được. Cụ thể, khi dạy nội dung "Hàng hóa" GV yêu cầu mỗi nhóm lập sơ đồ tư duy nội dung kiến thức được giao tạo nên sự phong phú, đa dạng về nội dung, cách thức thể hiện hay dạy học theo dự án với chủ đề: "Mặt trái của sản xuất hàng hóa", GV khuyến khích các nhóm lập kế hoạch, thu thập thông tin theo nhiều cách khác nhau, dự kiến tạo ra các sản phẩm học tập đa dạng. Về nội dung, nhóm đưa ra sản phẩm về hàng giả, hàng nhái, vi phạm pháp luật kinh doanh; nhóm khác trình bày về ô nhiễm môi trường ở địa bàn cụ thể… và kết quả học tập nhóm có sử dụng thiết bị công nghệ như hình ảnh, video, phỏng vấn... GV gợi mở SV cập nhật dẫn chứng có tính thời sự như Công ty sản xuất Thương mại dịch vụ Phát Hải, Chi nhánh tại thành phố Thuận An, tỉnh Bình Dương, sản xuất cà phê giả có hàm lượng 70% đậu nành và 20% vỏ cà phê; hay Bách hóa Xanh lên tiếng vụ bán giá đỗ ngậm hóa chất, ăn nhiều có thể tử vong... Từ đó, SV nhận biết thực hiện lợi ích kinh tế của các chủ thể sản xuất kinh doanh vi phạm pháp luật làm tổn hại lòng tin, sức khỏe và lợi ích của người tiêu dùng, các chủ thể kinh doanh phải thượng tôn pháp luật. Các nhóm báo cáo sản phẩm/dự án học tập được thiết kế và trình bày bằng power point.

Xem tiếp trang 28